

iz tih izvješća može iščitati stalno osciliranje između nade i očaja, odnosno da se zbog ponašanja osmanske strane tijekom dugotrajnih pregovora u njihovim izvješćima uz frustraciju mogu primijetiti i averzija, ljutnja i strah, a ponekad i jasno iskazano gnušanje prema sredini u kojoj su se našli. Hrvoje Petrić u radu *On the Economic History of Zagreb in the 17th Century* (305-322) osvrnuo se na gospodarsku djelatnost grada Zagreba u 17. stoljeću. Istaknuo je da je uspon gospodarskih aktivnosti u prva dva desetljeća toga stoljeća zakočilo izbijanje Tridesetogodišnjega rata, ali da su vanjskopolitičke okolnosti u zemljama koje su okruživale Hrvatsku utjecale i na gospodarski razvoj Zagreba, a sâm grad svojim je zakonskim odredbama poticao doseljavanje stranih trgovaca i obrtnika i njihovo organiziranje u cehove, dok su u trgovini sudjelovali strani i domaći trgovci, pripadnici domaćega plemstva, pa i oni iz nižih staleža. Nataša Štefanec u radu *Arms Race on the Habsburg-Ottoman Border in the 16th Century: Arsenal, Small Firearms, Artillery and Ammunition on the Croatian and Slavonian Military Border* (323-340) analizirala je na temelju raspoloživih podataka iz registra o stanju naoružanja i streljiva krajem 1577. godine sustav skladištenja i raspodjele oružja i streljiva namijenjenog obrani Hrvatske i Slavonske krajine. Pritom je istaknula da kvalitativno i kvantitativno poboljšanje sustava naoružavanja i opskrbe streljivom koje su počeli provoditi Habsburzi u to vrijeme nije bilo potaknuto samo uočenim nezadovoljavajućim stanjem vojne opreme i postrojbi te obavještajnim podacima o snazi osmanske vojske nego i spoznajom o osmanskoj prednosti u organiziranju vojnoga ustroja, pa su habsburške vlasti izmjenama i poboljšanjima vojnoga sustava postavile temelje za učinkovitiju obranu od Osmanlija ne samo u spomenutom razdoblju nego i kasnije.

Prilozi objavljeni u zborniku posvećenom dr. sc. Nenadu Moačaninu zanimljivo su štivo jer obuhvaćaju raznovrsne teme koje

oslikavaju društvene i političke posebnosti geografski različitih područja Osmanskoga Carstva i susjednih država tijekom ranoga novog vijeka, a s obzirom na to da su napisani na engleskom jeziku, trebali bi privući veću pozornost stručnih krugova i šire javnosti i u inozemstvu.

Zlatko Kudelić

Ivan Vitez – slavonski plemić, zagrebački kanonik, ugarski primas, promicatelj humanizma, znanstveni skup povodom 550. godišnjice smrti (Zagreb, 16. rujna 2022.)

Povodom obilježavanja 550. godišnjice smrti jedne od najistaknutijih osoba hrvatskoga humanizma, Ivana Viteza od Sredne, 16. rujna 2022. u organizaciji Hrvatskoga instituta za povijest, a pod pokroviteljstvom Prvostolnoga kaptola zagrebačkog i Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja”, održan je znanstveni skup *Ivan Vitez – slavonski plemić, zagrebački kanonik, ugarski primas, promicatelj humanizma*. S obzirom na život Ivana Viteza od Sredne, čije je djelovanje ostavilo izniman utjecaj na političkom, crkvenom, diplomatskom i kulturnom planu Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva u 15. stoljeću, prvotna je namjera skupa bila obuhvatiti širok spektar tema vezanih za humanistički utjecaj unutar crkvene i političke sfere Kraljevstva. Doprinos skupu dalo je osam vodećih domaćih i inozemnih znanstvenika. Izlaganjima podijeljenim u dvije sekcije obuhvatili su teme vezane uz podrijetlo Ivana Viteza, njegove veze sa Zagrebačkom biskupijom i razvoj njegove crkvene karijere, historiografske percepcije o njegovu djelovanju te utjecaj humanizma na hrvatskim i južnoeuropskim prostorima kroz prizmu veza s Papinskom kurijom, latinsku pismenost i vitešku književnost.

Znanstveni skup otvoren je pozdravnom riječju ravnatelja Hrvatskoga instituta za

povijest Gordana Ravančića, a potom je uslijedilo obraćanje Marija Jareba, Zmaja Jurjevgradskog od Tribunja. On se okupljenima obratio u ime pokroviteljstva Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja”, zahvalio je na suradnji i naglasio da je ona logična s obzirom na to da Družba djeluje kao organizacija posvećena njegovanju hrvatske kulturne i povijesne baštine. Uvod u temu skupa iznijela je Zrinka Pešorda Vardić, koja se osvrnula na važnost 15. stoljeća kao doba vrhunca europskoga humanizma, ističući važnost shvaćanja širega konteksta odnosa Crkve i države te vremena koje je uzrokovalo *christianitas afflicta*. Skup je moderirala Marija Karbić.

Uvodno izlaganje na temu *Ivan Vitez i Zagrebačka biskupija* održao je Tomislav Matić, član organizacijskoga odbora skupa. Matić je ukratko predstavio karijerni put Ivana Viteza od Sredne i naglasio da je veza između njega i Zagrebačke biskupije trajala jednako koliko i njegova crkvena karijera. Autor je istaknuo da je Ivan Vitez rad u kraljevskoj kancelariji započeo kao klerik Zagrebačke biskupije, a s vremenom, stekavši razna visoka poznanstva i uvid u političke prilike, napredovao je najprije do varadinske biskupske stolice te potom i do položaja ostrogonskoga nadbiskupa i primasa Ugarske te papinskoga legata. Služio je u ugarskoj kraljevskoj kancelariji za vrijeme kraljeva Sigismunda i Matijaša Korvina, a čitavo vrijeme svoje karijere održavao je veze sa Zagrebačkim kaptolom, postavši tako, prema riječima autora, jednim od najmoćnijih ljudi u Kraljevstvu.

Prvu sekciju, naslovljenu *Crkva i politika sredinom 15. stoljeća*, otvorila je Silvija Piskradom *Srednjovjekovna Sredna*. Autorica je pomoću isprava moslavačkoga pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije na Gariću iznijela točnu ubikaciju srednjovjekovne Sredne, u široj okolici današnjih gradova Popovače i Kutine. Osvrnula se i na različite mađarske i hrvatske historiografske teorije o njezinu smještaju. Dotaknula se i saznanja

o obitelji Srednjanski te veza Ivana Viteza s moslavačkim krajem. Slijedilo je izlaganje Borislava Grgina naslovljeno *Pobuna, urota ili nešto treće? Historiografija o sukobu Ivana Viteza i Jana Panonija s Matijašem Korvinom*. Grgin se dotaknuo načina na koji su historiografi interpretirali epizodu o uroti Ivana Viteza i Jana Panonija protiv kralja Matijaša Korvina, koja se odvila potkraj Vitezove karijere. Pomoću pregleda i analize opisa i tumačenja historiografskih tekstova, od suvremenika događanja do modernih historiografa, kako mađarskih, tako i hrvatskih, autor uspoređuje njihove interpretacije, analizira razvoj historiografije o ovom pitanju te raspravlja o kriterijima analiza, metodološkim principima i budućim istraživanjima ove teme. Predavanjem *Renaissance Popes and Their Apostles at the Frontier of Christendom* Luka Špoljarić osvrnuo se na papinsku diplomatsku inicijativu u zaustavljanju osmanske ekspanzije u obliku kontakata s političkim vođama na Balkanu. Posljedično, ta je diplomatska taktika otvorila put nastanku nove vrste papinskih prelata, koji su dolazili sa same granice kršćanstva, etablirali se u diplomatskim misijama, postali predstavnici ugrožene nacije, pritom šireći humanističke ideje Rima. Autor uspoređuje karijere trojice istaknutih prelata, kardinala Besariona, dračkoga nadbiskupa Pala Engjëllija i modruškoga biskupa Nikole.

Druga sekcija, naziva *Kultura humanizma u srednjoj Europi*, započela je izlaganjem *Humanističko obzorje latinske pismenosti na hrvatskom prostoru u XV. stoljeću* Mirjane Matijević Sokol. Autorica je ukazala na sliku vremena 15. stoljeća s aspekta latinske pismenosti i humanističkih strujanja proizašlih iz talijanskih kulturnih središta. Dotaknula se značajki humanističkoga razdoblja kao vremena koje odlikuje klasično obrazovanje i povratak vrijednostima klasične antike te je dala pregled žanrovskoga repertoara latinske baštine na području gradova istočnojadranske obale, ali i na samom

dvoru kralja Matijaša Korvina, čiji kulturni krug uspostavlja Ivan Vitez od Sredne. Slijedi predavanje Pétera Eklera na temu *The Seals of Johannes de Zredna and His Coat of Arms in Illuminated Codices*. Ekler je iznio studiju koja prati katalog pečata Ivana Viteza od Sredne, odnosno iluminacije s njegova grba s karakterističnim prikazom lava u gornjem dijelu te ljljanom između dvije zvijezde u donjem dijelu. Autor je kataloški naveo i opisao iluminacije iz nekoliko rukopisa koji se čuvaju u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici, Nacionalnoj knjižnici Széchényi u Budimpešti, Jagelonskoj knjižnici u Krakovu i drugdje. Treće izlaganje sekcije, naslovljeno *Early Humanism in Vienna in the 15th Century*, održao je Daniel Luger. Izlaganje je usmjerio na pregled razvoja bečkoga humanizma sredinom 15. stoljeća s naglaskom na habsburški dvor i Sveučilište u Beču kao dva obrazovna središta toga vremena. Uz primjer Enee Silvija Piccolominiya i drugih manje znanih predstavnika bečkoga intelektualnog pokreta u humanizmu, osvrnuo se i na obrazovanje Ivana Viteza od Sredne u Beču, ističući da je prvi doticaj Bečkoga sveučilišta s humanizmom bio upravo u vrijeme njegova boravka na toj instituciji. Posljednje izlaganje druge sekcije, *Viteška*

književnost na srednjoeuropskom prostoru, održala je Kosana Jovanović. Autorica se osvrnula na kulturni i politički utjecaj viteške i dvorske književnosti na slavenskim prostorima. Istaknula je da je cilj stvaranja viteškoga etosa jačanje pokreta plemstva u vrijeme osmanske ekspanzije, kad se Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo nalazi u kritičnoj situaciji. Uz pomoć analize nekoliko kasnosrednjovjekovnih romana dvorske i arturijanske književnosti prikazala je poveznicu između širenja viteških ideja i jačanja kulturnih utjecaja unutar Kraljevstva.

Znanstveni skup *Ivan Vitez – slavonski plemić, zagrebački kanonik, ugarski primas, promicatelj humanizma* završio je raspravom i zaključnom riječju Tomislava Matića. Obilježivši 550. godišnjicu smrti Ivana Viteza od Sredne, izlagači su odgovorili na brojna pitanja o njegovu životu i djelovanju te humanističkom ozračju 15. stoljeća, ali i otvorili mnoga druga, poglavito u vidu budućih interpretacija događaja vezanih uz njegov život i crkvenu i političku karijeru, ali i kulturnu baštinu humanizma u srednjoj Europi.

Matea Jurić